

9ο Διεθνές Ψυχαναλυτικό Συμπόσιο Δελφών

Ο ξένος

Ψυχαναλυτικές αναζητήσεις

Επιμέλεια

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΕΜΠΕΟΓΛΟΥ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΑΡΙΑ ΧΑΤΖΗΑΝΔΡΕΟΥ

«ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ ΔΕΛΦΩΝ»

 ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΡΜΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Δ. Εμπέογλου, Γ. Σταθόπουλος, Μ. Χατζηανδρέου: Προλογικό σημείωμα των επιμελητών του τόμου	11
Μ. Χατζηανδρέου: Εισαγωγή.	15
Κατάλογος ομιλητών	21

Α. Ξένος και ψυχικές απαρχές

Μ. Χατζηανδρέου: Το ξένο: τραύμα και απαρτίωση.	27
Χρ. Ζερβής: Ο ξένος ως διχασμένο τμήμα του εαυτού	39
Δ. Τζάκσον: Ο εαυτός ως ξένος και η ξένη από την Κολχίδα	51
Ι. Παναγιωτοπούλου: Ξένος - ανοίκειος - ξενιστής.	61
Σ. Akhtar: Οι ξένοι και το αλλότριο μέσα μας.	71
Στ. Μπεράτη: Σχολιασμός ομιλίας του Salman Akhtar	83
Γ. Goldstein: Μια συνάντηση με το ξένο. Ο Freud στην Ακρόπολη. Το αλλότριο και η αισθητική εμπειρία	89

Β. Ο ξένος στην ελληνική μυθολογία και τραγωδία

Δ. Bell: Ο Διόνυσος προ των πυλών: ψυχαναλυτικές απόψεις πάνω στο Διονυσιακό και το Απολλώνιο στις <i>Βάκχες</i> του Ευριπίδη	101
Δ. Τζάκσον: Συζήτηση πάνω στην εργασία του David Bell «Ψυχαναλυτικές απόψεις πάνω στο Διονυσιακό και το Απολλώνιο στις <i>Βάκχες</i> του Ευριπίδη»	127
Ν. Τζαβάρας: Ξένος και αυτογνωσία στο αρχαίο ελληνικό έπος	135
Σ. Salonen: Ένας ξένος σε εξορία: μεταψυχολογικές παρατηρήσεις για τον <i>Οιδίποδα επί Κολωνών</i> του Σοφοκλή»	145

Γ. Διαστάσεις του ξένου σήμερα

J. Kristeva: Ζώντας την ξενότητα σήμερα.....	157
M. Αϊζενστάιν: Συζήτηση για τη διάλεξη της Julia Kristeva «Ζώντας την ξενότητα σήμερα»	173
A. Χριστοπούλου: Η πανδημία του COVID-19 – ο ξένος των καιρών μας	179
V. Tsolas: Έένος σε οικεία χώρα: το σεξουαλικό σώμα του αποξενωμένου ασθενούς του καιρού μας.....	195

Δ. Περιπλανήσεις του ξένου στην ποίηση και τη λογοτεχνία

Π. Μπουκάλας: Η περιπλάνηση του ξένου στην ελληνική ποίηση	217
Σ. Μανωλόπουλος: Η φιλόξενη ποίηση του Παντελή Μπουκάλα.....	239
J. Sklar: Η μεταφορά του ξένου επισκέπτη	252
Δ. Εμπέογλου: Η ασφυξία του θηλυκού στον <i>Ηλίθιο</i> του Ντοστογιέφσκι	269
Δ. Καβαλλιέρος: Η αρνητική ψευδαίσθηση του κακού στον <i>Ηλίθιο</i> του Ντοστογιέφσκι.....	281
J. Gammelgaard: Το οικείο άγνωστο: διαβάζοντας τον Camus με τον Daoud και τον Σοφοκλή	295

Ε. Ο ξένος στην ψυχανάλυση: η κληρονομιά του Ferenczi

T. Χατζηγιάννη-Στεφανάτου: Η «ταύτιση με τον επιτιθέμενο» στον Ferenczi: η εμφύτευση του «ξένου»... ..	315
Γ. Σταθόπουλος: Ο «ξένος» Ferenczi: επιστροφή ενός ανοίκειου σωσία;	327
Ε. Νικολοπούλου: Η σχέση ανάμεσα στο έργο του Ferenczi και σε εκείνο του Winnicott: μια περίπτωση οικειοποίησης του ξένου στην ψυχαναλυτική σκέψη....	339

ΣΤ. Η προβληματική του ξένου στην κλινική πράξη

M. Hebbrecht: Αποξενωμένος από τον εαυτό του.....	355
N. Ταλούμη: Ο μελωδός της πρώτης εξορίας	367
E. Κοσμά: Πρωταρχική σκηνή και ανοίκειο.....	381
B. Βασιλοπούλου: Αποτυπώνοντας το ανείπωτο: «Όταν μεγαλώσω θα κάνω τατουάζ»	391

**Ζ. Κοινωνιολογικές και κλινικές προεκτάσεις
της διάστασης του ξένου**

P. Padar: Ένας Κούρδος, μια Τουρκάλα και μια Ελληνίδα (... και μια Εβραία)	403
A. Φραγκουδάκη: Ξένος από την κοινωνιολογική σκοπιά ..	415
Υ. Erten: Το ανοίκειο στην κλίνη της λοχείας: Al Ana	419
D. Arduman Kircali: Al Ana: μια παράξενη εισβολέας ή μια καλοδεχούμενη επισκέπτρια;	429
I. Ertüzün: Αντέχοντας τη ζωντάνια και το τέρας	437

Προλογικό σημείωμα των επιμελητών του τόμου

Τα πρακτικά του 9ου Διεθνούς Ψυχαναλυτικού Συμποσίου Δελφών, το οποίο πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του 2022 με θέμα «Ο Ξένος», αποτελούνται από σημαντικές και ποικίλες ως προς τη θεώρησή τους εργασίες σχετικά με την προβληματική της έννοιας του ξένου τόσο στην πολιτιστική παράδοση όσο και στην ψυχανάλυση. Στην παρούσα έκδοση, σημαντικό χώρο καταλαμβάνουν οι εργασίες που παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια του συμποσίου από καταξιωμένους ξένους ομιλητές, γεγονός που συνεισφέρει ουσιαστικά στον εμπλουτισμό και τη διεύρυνση της ψυχαναλυτικής θεώρησης του ξένου.

Η επιλογή της συγκεκριμένης θεματικής επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τις περιπέτειες που έζησε όλη η Ευρώπη κατά τη χρονική συγκυρία του 2015 και μετά, με την Ελλάδα στην κομβική θέση του κυματοθραύστη αλλά και του διασώστη, όσον αφορά το προσφυγικό κύμα που αναστάτωσε την εύθραυστη, κατά τα φαινόμενα, τάξη και ευμάρεια των πληθυσμών της Ευρώπης.

Επίσης, η χρονική συγκυρία της οικονομικής κρίσης που είχε προηγηθεί του μεταναστευτικού κύματος σε συνδυασμό με την πανδημία του Covid-19 που ακολούθησε, επέδρασαν σημαντικά στη χωρίς προηγούμενο συνεχή αναβολή του Συμποσίου, το οποίο πραγματοποιήθηκε εννέα χρόνια μετά το προηγούμενο. Κατά κάποιον τρόπο, η περίοδος αυτή που κλονίστηκαν οι σταθερές, η δυσχέρεια που βιώσαμε μας έκαναν να αισθανθούμε τι σημαίνει να είσαι ξένος ακόμη και στον τόπο σου.

Το Συμπόσιο διεξήχθη τον Αύγουστο του 2022 και με συγκίνηση αναπολούμε την τελευταία παρουσία σε αυτό της Σταυρούλας Μπεράτη που συζήτησε το κείμενο του S. Akhtar και της Όλγας Μαράτου που προέδρευσε στο τραπέζι των Κ. Καπετανάκη και Μ. Χατζηανδρέου.

Το Ψυχαναλυτικό Συμπόσιο των Δελφών αριθμεί παρουσία άνω των σαράντα χρόνων στον διεθνή ψυχαναλυτικό χώρο και

μετά από εννέα παρουσίες έχει κατακτήσει μια θέση κύρους στον διεθνή ορίζοντα της ψυχαναλυτικής σκέψης. Διεξάγεται στο Διεθνές Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών κάθε τέσσερα χρόνια. Πρόκειται για μια προσπάθεια που ξεκίνησε από το Σωματείο «Φίλοι του Διεθνούς Ψυχαναλυτικού Συμποσίου Δελφών», την Ψυχιατρική Κλινική του Πανεπιστημίου Πατρών, όπου διετέλεσαν καθηγητές ο Πέτρος Χαρτοκόλλης και η Σταυρούλα Μπεράτη, την Καναδική Ψυχαναλυτική Εταιρεία και την Ελληνική Ψυχαναλυτική Εταιρεία. Στη συνέχεια, λόγω των αλλαγών που προέκυψαν από την αποχώρηση των κύριων αρχικών συντελεστών του Συμποσίου από την Πάτρα και την αναπόφευκτη μετακίνηση της έδρας από την Πάτρα στην Αθήνα, το Συμπόσιο διοργανώνεται από το Σωματείο «Φίλοι του Διεθνούς Ψυχαναλυτικού Συμποσίου Δελφών» και τελεί υπό την αιγίδα της Ελληνικής Ψυχαναλυτικής Εταιρείας (ΕΨΕ), της Ευρωπαϊκής Ψυχαναλυτικής Ομοσπονδίας (EPF) και της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Ένωσης (IPA).

Όπως αναφέρεται και στην έκδοση του τόμου «Ο πατέρας», στο Συμπόσιο των Δελφών οι θεματικές ενότητες οι οποίες επιλέγονται συνδέουν την αρχαία ελληνική παράδοση με την ψυχανάλυση και λόγω του δεσμού που δημιουργείται μεταξύ της ψυχαναλυτικής θεωρίας και της ελληνικής μυθολογίας, ελκύουν ψυχαναλυτές διεθνούς κύρους. Με την παράδοση που έχει αναπτυχθεί, με διανοητές από τα πέρατα της οικουμένης να συμμετέχουν στο Συμπόσιο καταθέτοντας την ιδιαίτερη ματιά τους, συνεχίζεται το αρχαίο συναπάντημα ανθρώπων από όλον τον κόσμο στον ιερό τόπο όπου χαρακτήκε για πρώτη φορά το παράγγελμα στον ναό του Απόλλωνα «Γνώθι σαυτόν».

Με τον τρόπο αυτό διατηρείται ζωντανή η πρόθεση που είχαν οι αρχικοί εμπνευστές αλλά και έχουν οι συνεχιστές του Συμποσίου να διευρύνεται εσαεί η σχέση της ψυχαναλυτικής σκέψης με τον πολιτιστικό πλούτο της ελληνικής κληρονομιάς μέσα και από τη συμβολή της διεθνούς ψυχαναλυτικής κοινότητας.

Οι επιμελητές της έκδοσης
ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΕΜΠΕΟΓΛΟΥ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ
ΜΑΡΙΑ ΧΑΤΖΗΑΝΔΡΕΟΥ

ΤΑ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ ΔΙΕΘΝΗ ΣΥΜΠΟΣΙΑ ΔΕΛΦΩΝ:

- 1ο Συμπόσιο (1984) «Ο προσωπικός μύθος»
- 2ο Συμπόσιο (1988) «Το μητρικό στοιχείο στην ψυχανάλυση»
- 3ο Συμπόσιο (1992) «Αρχαία ελληνική τραγωδία: πολιτισμική και ψυχαναλυτική θεώρηση»
- 4ο Συμπόσιο (1996) «Ο σεξουαλικός προσανατολισμός και το οιδιπόδειο σύμπλεγμα»
- 5ο Συμπόσιο (2000) «Αυτογνωσία: πριν και μετά τον Freud»
- 6ο Συμπόσιο (2004) «Η ψυχανάλυση και το σώμα του ανθρώπου: πέρα από τον σωματοψυχικό δυϊσμό»
- 7ο Συμπόσιο (2008) «Ψυχανάλυση και ιδεολογίες»
- 8ο Συμπόσιο (2013) «Ο πατέρας»
- 9ο Συμπόσιο (2022) «Ο ξένος»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ:

- «The Personal Myth in Psychoanalytic Theory», επιμ. Peter Hartocollis & Ian Graham, International Universities Press, 1991 [Πρακτικά 1ου Διεθνούς Ψυχαναλυτικού Συμποσίου Δελφών (1984)]
- «Mankind's Oedipal Destiny: Libidinal and Aggressive Aspects of Sexuality», επιμ. Peter Hartocollis, International Universities Press, 2001 [Πρακτικά 4ου Διεθνούς Ψυχαναλυτικού Συμποσίου Δελφών (1996)]
- «Beyond the Mind-Body Dualism: Psychoanalysis and the Human Body», επιμ. Evy Zacharacopoulou, Elsevier, 2006 [Πρακτικά 6ου Διεθνούς Ψυχαναλυτικού Συμποσίου Δελφών (2004)]
- «Ψυχανάλυση και ιδεολογίες», επιμ. Κώστας Μπαζαρίδης, Εκδόσεις Καπόν, Αθήνα 2013 [Πρακτικά 7ου Διεθνούς Ψυχαναλυτικού Συμποσίου Δελφών (2008)]
- «Ο πατέρας», επιμ. Κώστας Μπαζαρίδης & Μαρία Χατζηανδρέου, Εκδόσεις Αρμός, Αθήνα 2013 [Πρακτικά 8ου Διεθνούς Ψυχαναλυτικού Συμποσίου Δελφών (2022)]

Εισαγωγή

Ο ξένος ή το ξένο αποτελεί προνομιακό πεδίο συνάντησης ανάμεσα στην αρχαία ελληνική γραμματεία και παράδοση και την ψυχαναλυτική σκέψη.

Τα διαφορετικά παραδείγματα του ξένου στην αρχαία ελληνική μυθολογία, κυρίως όπως αποδόθηκαν αυτά στις τραγωδίες της κλασικής αρχαιότητας, χρησιμοποιήθηκαν από την ψυχανάλυση για να διεισδύσει στις ποικίλες μορφές του ξένου, έτσι όπως τις συναντούμε στην ψυχαναλυτική πράξη.

Η ελληνική γραμματεία αναφέρεται σε πολλούς ξένους, με προεξάρχοντες τον Οιδίποδα, τον Οδυσσέα, τον Διόνυσο, τον Φιλοκτήτη. Ο ξένος εκπροσωπεί το ψυχικά μη οικείο, και το ξένο εν γένει αντιπροσωπεύει ψυχικούς σχηματισμούς μη αποδεκτούς από το κυρίαρχο εγώ-υπερεγώ ως φορείς της εξωτερικής πραγματικότητας. Κάθε παράδειγμα ξένου διαπραγματεύεται μία διαφορετική εκδοχή της επαφής με το ανοίκειο, το εξωτερικό, αλλά πρωτίστως με το εσωτερικό, ψυχικό και αισθητηριακό ανοίκειο. Σε όλα τα παραδείγματα το ζητούμενο είναι η συμφιλίωση με το ανοίκειο μέσω της αποκατάστασης της σχέσης με τα εσωτερικευμένα αντικείμενα, δηλαδή της κατάκτησης μιας υποκειμενικής ταυτότητας.

Ο Οιδίποδας θέτει ως κεντρικό ζήτημα τη σχέση του υποκειμένου με την εσωτερική του αλήθεια. Ο Οδυσσέας επιζητεί να τιθαसेύσει το ξένο μέσα του και μορφοποιεί την αναζήτηση της ταυτότητάς του στην έννοια της πατρίδας. Ο Διόνυσος μας αποκαλύπτει την αναγκαιότητα της απαρτίωσης της θηλυκής σεξουαλικότητας στον ψυχισμό προκειμένου να αναγνωρίσει κανείς τον εαυτό του. Ο Φιλοκτήτης συνδέει την απαλλαγή από την κατάρα του ανεπιθύμητου ξένου και την απόκτηση ταυτότητας με τη σχέση με τον άλλο, με τη φιλία, με τον φίλο ως ομόφυλο φορέα των ταυτίσεων του υποκειμένου.

Η μεγάλη ανακάλυψη της ψυχανάλυσης, επί της οποίας βασίστηκε όλο το μεταγενέστερο ψυχαναλυτικό έργο, είναι η διαπίστωση ότι όλοι βρισκόμαστε σε μία σχέση ξενότητας με το ασυνείδητο μέρος του ψυχισμού μας.

Σε όλο του το έργο, ο Freud επισημαίνει ότι το ασυνείδητο, ως ενορμήσεις που αρχικά εμφανίζονται απρόσμενα, παραμένει εν πολλοίς ανοίκειο και ξένο στο υποκείμενο. Στο θεμελιώδες για την ψυχαναλυτική θεωρία κείμενό του «Το ασυνείδητο», ο Freud θα επιχειρηματολογήσει για την έννοια του ασυνείδητου, υποστηρίζοντας ότι υπάρχει στον ανθρώπινο ψυχισμό μια ισχυρή λανθάνουσα δραστηριότητα και ότι η συνειδητή ψυχική δραστηριότητα χαρακτηρίζεται από πολλά κενά. Αυτή η λανθάνουσα ψυχική δραστηριότητα γίνεται ιδιαίτερα εμφανής στις παραπραξίες, στα όνειρα και ασφαλώς στα συμπτώματα όταν ασθενούμε ψυχικά. Και συνεχίζει: «Η πλέον προσωπική καθημερινή εμπειρία μάς έχει εξοικειώσει με ιδέες που δεν ξέρουμε από πού έρχονται στο μυαλό μας και με διανοητικά συμπεράσματα στα οποία δεν ξέρουμε πώς καταλήξαμε. Όλες αυτές οι συνειδητές πράξεις παραμένουν αποσυνδεδεμένες και ακατανόητες, εάν επιμένουμε να υποστηρίξουμε ότι κάθε ψυχική πράξη που μας συμβαίνει, πρέπει επίσης να βιώνεται απαραίτητα από εμάς μέσω της συνειδητότητας» (Freud 1915).

Στο κείμενό του για το Ανοίκειο προσδιόρισε το ξένο ως το μη οικείο, αυτό που προκαλεί τρόμο, και το συνέδεσε με αυτό που έρχεται από τον άλλο ως μη κατοπτρικό, ως κάτι που έχει κρυφτεί, που παραμένει στη σκιά. Τελικά, συμπεραίνει ότι μια εμπειρία ανοίκειου συμβαίνει είτε όταν παιδικά συμπλέγματα που είχαν απωθηθεί, επανέρχονται στο συνειδητό είτε όταν πρωτόγονες πεποιθήσεις, που παρέμεναν λανθάνουσες, επανενεργοποιούνται λόγω μιας έντονης, ανεξήγητης από το συνειδητό, εμπειρίας (Freud 1919).

Ο Freud μας επισημαίνει επίσης άλλη μία πλευρά του ξένου, δηλαδή του ασυνείδητου, όταν μιλά για τις ταυτίσεις με τα γονικά μορφοείδωλα, ειδικά τις ταυτίσεις που σχηματίζουν τον πυρήνα του υπερεγώ (αποκλειστικά ασυνείδητο και αυτό), ταυτίσεις συχνά μη συντεθειμένες στο Εγώ και οι οποίες λειτουργούν ως ο φορέας του αλλότριου εντός μας (Freud 1923). Η απόδοση στο Υπε-

ρεγώ της λειτουργίας ενός τοποτηρητή εντός του εγώ μάς παραπέμπει στη διάσημη φράση του Freud: «Το εγώ δεν είναι αφεντικό στο σπίτι του» (Freud 1917).

Η έννοια του ξένου στην ελληνική γραμματεία διασταυρώνεται με παρεμφερή θέματα όπως η πατρίδα, η ταυτότητα και η ξενία (φιλοξενία/αφιλοξενία). Η ξενία, κεντρική προβληματική στο πώς διαπραγματευόμαστε ανθρωπολογικά το ξένο, το ξένο που φοβόμαστε γιατί το αγνοούμε αλλά έχει τόσα να μας πει και να μας προσφέρει.

Με παρόμοιους τρόπους για τον ψυχισμό, το ξένο που έρχεται απέξω (ο άλλος, ο τρίτος) και το ξένο που έρχεται από μέσα (οι ενορμήσεις, η σεξουαλικότητα) συγκροτούν τον ψυχισμό. Σταδιακά, μπορεί μέσα από αυτά που προσφέρουν να γίνουν πατρίδα και ταυτότητα.

Όπως προανέφερα, η αρχαία ελληνική γραμματεία στην έννοια του ξένου συμπεριλαμβάνει και την αντιμετώπιση, τους τρόπους να συναντάς τον ξένο/το ξένο. Την φιλοξενία ή την ξενία (φιλοξενία). Κάπως έτσι συμβαίνει και με τον εσωτερικό ξένο. Είμαστε φιλόξενοι προς το ασυνείδητό μας, προβάλλουμε τις παρορμήσεις μας στους άλλους και κατόπιν τις βλέπουμε ως ξένες προς εμάς, τις απωθούμε ή και τις αποκλείουμε.

Στην κλινική ψυχαναλυτική πράξη επιτελείται κυρίως ένα αναπτυξιακό έργο, με σημείο εκκίνησης τη σταδιακή αποδοχή και αναγνώριση του μη οικείου, του ξένου, που οδηγεί σε μια στάση φιλόξενη, μια στάση αποδοχής και ενδιαφέροντος για το ξένο που φέρουμε μέσα μας. Θα παραθέσω τον Μ. Parsons που, χρησιμοποιώντας το παράδειγμα του Οδυσσέα, μιλά για το ψυχαναλυτικό ταξίδι και τη συνάντηση με τις ποικίλες εκδοχές του ξένου: «Αν δεν συνέβαινε τίποτα ξένο, αν δεν ήμασταν ποτέ υποχρεωμένοι να βρεθούμε αντιμέτωποι με έναν ξένο, η ζωή θα ήταν άνετη αλλά ποτέ δεν θα αναπτυσσόμασταν ψυχικά και πολιτισμικά. Οι ξένοι μπορεί να είναι ένα σοκ για μας –είτε έρχονται με μικρές βάρκες είτε τους βρίσκουμε μέσα μας– αλλά είναι καινούριες ευκαιρίες. Αυτό για το οποίο ενδιαφέρονται οι αναλυτές κλινικά είναι να βοηθήσουν τους ανθρώπους να “συναντήσουν” τους ξένους τους» (Parsons 2025).

Σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία, η γενεαλογική ιστορία του Οιδίποδα έχει την αρχή της στο ξένο. Ο Κάδμος, ιδρυτής της Θήβας και της γενιάς των Λαβδακιδών και πρόγονος του Οιδίποδα, έχει καταγωγή από τους Φοίνικες (Ηρόδοτος). Αντίστοιχα, κατά τη διάρκεια του ψυχαναλυτικού ταξιδιού συναντά κανείς διάφορες ξένες πλευρές του εαυτού, που χρειάζεται κάπως να τις υποδεχθεί, να συνδιαλλαγεί μαζί τους, όπως με κάθε ξένο που όσο ανεπιθύμητος και να είναι, φέρει πληροφορίες πολύτιμες, πολλές φορές και άγνωστα αλλά σημαντικά δώρα, και με κάποιον τρόπο όλα αυτά να τα εντάξει στην προσυνηδητή του λειτουργία ή αλλιώς θα έλεγα στη δεξαμενή της εμπειρίας του. Όπως το προσεγγίζει ο Σ. Μανωλόπουλος: «Η ψυχαναλυτική εργασία [...] προσπαθεί να συνθέσει “τα πολλά πρόσωπα, τα πολλαπλά νοήματα του ξένου στη ζωή μας” επιφέροντας συχνά ρήξεις και “ξεριζωμούς” από την ταυτότητα που γνωρίζει το υποκείμενο ως την έναρξη του ψυχαναλυτικού ταξιδιού» (Μανωλόπουλος 2017, 16).

Εντέλει, η ψυχαναλυτική περιπέτεια μας επιτρέπει να κρατήσουμε την καταγωγή μας από το ξένο, να την τιμήσουμε και να συνεχίσουμε την παράδοση του πλούτου του ασυνηδήτου στις επόμενες γενιές.

Στην παρούσα έκδοση, οι συγγραφείς που φιλοξενούνται στον τόμο επιχειρούν την ψυχαναλυτική προσέγγιση διαφορετικών εκδοχών του ψυχικού ξένου. Επομένως η εστίαση γίνεται στον εσωτερικό ξένο ή στον όμοιο στον οποίο προβάλλεται ο μη οικείος εαυτός. Τα περισσότερα κείμενα φέρουν παραδείγματα του ξένου από την αρχαία ελληνική γραμματεία, όπου η ξενότητα (ξενισμός) προς τον μη οικείο εαυτό αποδίδεται με παραδοξότητες και ιδιαιτερότητες που αφορούν την εμφάνιση και την εν γένει εξωτερική παρουσία. Συνδέουν το ξένο με τις παράξενες, ανοίκειες αισθήσεις και κατ' επέκταση με τα μη ελεγχόμενα από το εγώ συναισθήματα, που αποτελούν τους απευθείας εκπροσώπους των «ενοχλητικών», «διαταρακτικών» ξένων εντός του ψυχισμού, δηλαδή των ενορμήσεων.

Επιπλέον των ψυχαναλυτικών κειμένων, ο Π. Μπουκάλας συμπληρώνει τις οπτικές θεώρησης του ξένου, συνεισφέροντας σημαντικές πληροφορίες για τον ξένο από την παράδοση της ελλη-

νικής δημοτικής ποίησης. Με αυτόν τον τρόπο, φωτίζει την ανθρωπολογική προσέγγιση του ξένου στη δημοτική ποίηση, γνήσιο απόγονο και συνεχιστή της αρχαίας παράδοσης.

Σας εύχομαι καλή ανάγνωση!

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ηροδότου *Ιστορίαι* Ε, 58-59.

Μανωλόπουλος Σ. (2017). *Τα πρόσωπα του ξένου*. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Parsons M. (2025). Where is the stranger at home? The case of Odysseus, *Ελληνική Ψυχαναλυτική Επιθεώρηση*, 1, Πλέθρον.

Freud S. (1915). The Unconscious, *S.E.*, 14: 159-215.

— (1917-1919). The Uncanny, *S.E.*, 17: 217-256.

— (1917-1919). A Difficulty in the Path of Psychoanalysis, *S.E.*, 17: 135-144.

— (1923). The Ego and the Id, *S.E.*, 19: 1-66.